

*Grjóthlaðinn
„lendingarpallur“
fyrir kláfinn
austan Jökulsár.
Ljós. Sigurgeir B.
Pórðarson, 1983.*

Jón Sigurgeirsson frá Helluvaði:

Kláfurinn á Jökulsá á Fjöllum

Í þessari grein segir hinn aldni ferðagarpur og þúsundþjalasmiður, Helluvaðs-Jón, frá dálítið sérstöku samgöngumannvirki, sem reist var við Jökulsá á Fjöllum skammt frá gamla ferjustaðnum vestan við Grímsstaði, en mun hafa staðið stuttan tíma, og óvist hvort það kom að einhverjum notum.

Fáir eru þeir sem nokkuð vita um kláfinn sem var á Jökulsá hjá Grímsstöðum á Fjöllum. Lítillar vitneskju er „nú“ hægt að afla um hann, sem og annað margt forvitnilegt, sem of seint er rumskað til meðvitundar um, að halda til haga, og hverfur því í rökkur gleymuskunnar.

Í æsku minni heyrði ég oft talað um þennan kláf á Jökulsá af kunnugum mönnum, svo sem Fjalla-Bensa, sem oft hafði átt leiðir þar um og skoðað hann. Því umtali fylgdi jafnan, að enginn heilvita maður skyldi hætta sér í hann. Það voru tilgreindir aðeins tveir Mývetningar, Ágúst á Geiteyjarströnd og Axel í Ytri-Neslöndum, sem fóru yfir ána á kláfnum. Eftir þeim er haft, að þeir hefðu alrei lent í því líkum erfiðleikum, og hefði tekið þá mikinn part úr degi að komast yfir.

Ég hef þá hugmynd, (án þess að hafa fengið hana staðfesta), að Norðmenn, sem lögðu símalínuna frá Seyðisfirði til Reykjavíkur sumarið 1906, hafi aðeins Grímsstaðamönnum að ferja sig á þessum kláf yfir Jökulsá, til eftirlits á síma-

línunni á Mývatnsöræfum. Höfðu Fjallamenn þeirri skyldu að gegna að annast um viðhald símalínunnar til miðs á öræfin við Reykhlíðinga. Hönnun kláfsins hefur trúlega farið fram úti í Noregi, án glöggrar vitundar um aðstæður.

Þegar ég fyrst kom á kláfstaðinn, laust eftir 1940, stóð kláfurinn á melhæðinni vestan ár, lítið fúinn og heill, eins og mynd sýnir, er ég tók af honum þá. Mældi ég hann lauslega. Smíði hans var mjög vandað og efnið eftir því, álmur eða askur. Tvö sterkegla járnþjól með skorum í, og rammgerðum legum, voru á miðjum „suðurborðstokk“ kláfsins og 40 sm. löng sveif á öðru þeirra. Var hjólabúnaðurinn þungur og efnismikill og náttúrlega kolfastur af ryði. Grannur vírkaðall mun hafa legið landa á milli, og brugðið um þessi hjól, og kláfurinn knúinn áfram með því að snúa sveifinni.

Ætla ég nú lauslega að lýsa kláfstaðinu og útbúnaðinum samkvæmt athugun er við Geirfinnur sonur minn gerðum í júlí 1983. Fórum við þá jafnframt til bæja á Fjöllum og töluðum við

**Því umtali fylgdi
jafnan, að enginn
heilvita maður
skyldi hætta sér í
hann.**

bændur, til að grennslast fyrir um þetta mál. Gátu þeir lítið upplýst okkur fram yfir það sem ég áður vissi. Fjallabændur höfðu keypt í sam einingu kláfinn og allt nýtilegt á staðnum og tek ið niður timburverk og vírkaðla. Ekki veit ég hvenær, en giska á að það hafi verið fyrir 1920. Sigurður bóndi í Hólsseli keypti kláfstrenginn og flutti heim til sín. Heyrði ég að hann hefði ætlað að nota hann í kláf eða til brúargerðar yfir Hólsselskíl, er rennur þar fram hjá túninu, og var á vorin mesta torfæra, meðan snjóa leysir úr fjallgörðunum. Af þessu varð þó ekki.

Löngu seinna mun þessi kláfstrengur hafa lent út að sjó, og að mig minnir til Raufarhafnar, og mun hafa átt að verja með honum höfnina fyrir hafis. [Þess var oft getið í fréttum á hafis árunum kringum 1970, að höfninni á Raufarhöfn hefði verið lokað með vírstreng. Aths. ritsj.] Af timbri var alltaf hörgull á Hólsfjöllum og komu sverir staurar því að góðum notum, sem grafnir höfðu verið úr jörð á kláfstaðinu, og enn má sjá merki um.

Hengijánrin á hvorum enda kláfsins voru nokkru sverari en venjulegur skeifnateinn og fest með skrúfum á hornþílanu. Komu þau saman í toppinn en voru breikkuð efst og glennt sundur fyrir trissu, á stærð við hjólböruhjól, á ca. tommu sverum öxli, í tveggja og hálfus metra hæð yfir gólpalli.

Við Geirfinnur gengum norður frá stóru hengibrúnni, vestan ár, tæpan kílómetra að kláfstaðinu. Hann var þá horfinn af melnum og fátt eftir um minjar nema sterklegur strekkjari sem við tókum með okkur til varðveislu og ég kem að síðar.

Aín rennur í lægð milli hárra melaldna og var kláfnum valinn staður fremst á melbrúninni, trúlega 50-70 m yfir vatnsborði árinnar, þar sem brattinn er mestur og stytst er milli landa. Grjóti hefur verið raðað í traðir undir kláfinn, þriggja m breiðar á báðum löndum og hann gengið upp á þær.

Þrjár skálar beggja vegna, sýna hvor grafnir hafa verið upp trústólpars og eru um þrír metrar á milli gryfjanna í strengstefnuna. Til hliðar, um 5 m frá, hvoru megin við strenginn, hefur verið borað í stórgrytti, fyrir sterklegum járnnum með auga, sýnilega festingar fyrir hliðarstög á burðarvirki strengsins, sem eftir hæð kláfsins að dæma hefur verið í þriggja metra hæð yfir tröðina. Trúlega hafa tveir stólpars borið þvertré, og kláfstrengurinn legið þar yfir?

Austan árinnar er margfalt meira fært saman af grjóti en að vestan. Geirfinnur setti þar niður tæki sín (heimasmíðuð) með gráðuboga-hornamæli og mælibandi og sigtaði á stöng er við skildum eftir við strengfestuna að vestan. Eftir endurteknar mælingar reyndist strenghafið hafa verið 170 metrar.

Strekkjarinn áður nefndi býr yfir miklum styrkleika og hefur annar endi hans verið festur á kláfstrenginn en hinn endinn kræktur í landfestu og gefið getur hann möguleika á 30 sm tilfærslu til strekkingar. Með krók og hlekkjum er hann 1 metri á lengd og vegur 10 kíló. Sjálfur kláfstrengurinn virðist hafa verið þumlungssver og 200 m. langur. Hefur það ekki verið þægilegur flutningur, hundrað km leið frá höfn á kláfstaðinn, og aðeins framkvæmanlegt á sleða að vetrarlagi.

Ég hefi árangurslaust reynt að afla mér vitnesku um margnefndan kláfstreng, á öllum höfnum Norður-Þingeyjarsýslu. Hann virðist týndur og tröllum gefinn, og það eina sem er til minningar um glæfalegt ferjutæki á einu illræmdasta stórflið landsins, er tuttugu pundu þungur strekkjari, strokinn og fægður af sandbyljum Mývatnsöræfa.

Kláfurinn á vesturbakka Jökulsár á Fjöllum, tæpan km norðan við núverandi brú. Myndin tekin af greinarhöfundi sumarið 1944.

Sjálfur kláfstrengurinn virðist hafa verið þumlungssver og 200 m. langur.